

TWORZENIE SIĘ WŁADZ NA ZIEMIACH POLSKICH 1918 – 1919

Pod koniec I wojny światowej na ziemiach polskich zaczęły powstawać pierwsze organy władzy, które przejmowały rządy z rąk państw zaborczych. Początkowo nie aspirowały one do rozciągnięcia władzy na teren trzech zaborów, miały one raczej charakter lokalny. W październiku i listopadzie 1918 r. nie znano stosunku wielkich mocarstw do granic przyszłej Polski. Charakter polityczny przyszłego państwa, a także kształt jego granic (częściowo), zależał od lokalnych ośrodków władzy.

1. Lokalne ośrodki władzy na ziemiach polskich – programy i działacze

a) zabór austriacki

19.10.1918 r. – Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego

- na jej czele stali **ksiądz Józef Londziń i Jan Michejda** – sprawowała władzę nad powiatami: lubelskim, cieszyńskim i frysztackim,
- zapowiedziała przyłączenie tych ziem do państwa polskiego.

28.10.1918 r. – Polska Komisja Likwidacyjna w Krakowie

- na jej czele stał **Wincenty Witos** z PSL – Piast oraz początkowo Ignacy daszyński z PPSD, a także Bolesław Roja,
- składała się z 23 osób o różnych zapatrywaniach politycznych,
- planowała swoją władzę objąć teren byłego zaboru austriackiego. Faktycznie sprawowała władzę nad całą Galicją Zachodnią po San na wschodzie i po Spisz i Orawę na południu, oraz nad Lubelszczyzną i Kielecczyzną.

5.11.1918 r. – Rada Delegatów Robotniczych w Lublinie

- powstała pod wpływem rewolucji bolszewickiej w Rosji,
- była to pierwsza rada delegatów, która powstała na ziemiach polskich. Rady te wiązały swoją przyszłość z Rosją bolszewicką, dążyły do powstania kolejnej republiki rad. Nie odegrały ważniejszej roli.

6/7.11.1918 r. – Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej w Lublinie

- na jego czele stał **Ignacy Daszyński** (PPSD). W jego skład wchodził politycy partii o charakterze lewicowym: PPS, PPSD, PSL – Wyzwolenie, Polska Organizacja Wojskowa (POW),
- był to pierwszy rząd, który pretendował do objęcia swoją władzą terenu całego kraju,
- program ogłoszono w formie manifestu 7.11.1918 r. Głosił dość radykalne hasła:
 - ✓ wprowadzenie swobód obywatelskich,
 - ✓ wprowadzenie ustawodawstwa socjalnego i ośmiogodzinnego dnia pracy,
 - ✓ upaństwowienie głównych gałęzi przemysłu i wywłaszczenie wielkiej własności ziemskiej (w przyszłości)
 - ✓ wprowadzono powszechnej i bezpłatnej oświaty

b) zabór pruski

10.11.1918 r. – Naczelna Rada Ludowa w Poznaniu

- Rady Ludowe istniały wcześniej; Tymczasowa Naczelna Rada Ludowa powstała 11.11.1918 r. , ujawniła się 14.11.
- została uznana przez Sejm Dzielnicowy, który obradował w Poznaniu 3-5.12.1918 r. za legalną władzę państwową. Miała ona przedstawicielstwa na Śląsku (Bytom) i na Pomorzu (Gdańsk)
- Na czele Naczelnej Rady Ludowej stał Komisariat NRL (6 osób), w skład którego wchodził m.in.: **Wojciech Korfanty** – Śląsk, ksiądz Stanisław Admaski – Wielkopolska, Adam Poszwiński – Pomorze,
- w sprawie przynależności państwowej oficjalnie postanowiła czekać na decyzje konferencji pokojowej, jednak jej członkowie zaczęli rozbrajać żołnierzy niemieckich i przejmować władzę na obszarze byłego zaboru pruskiego.

c) zabór rosyjski

12.09.1917 r. – Rada Regencyjna powołana na mocy aktu 5 listopada 1916 r. W jej skład wchodził arcybiskup Aleksander Kakowski, książę Zdzisław Lubomirski, Józef Ostrowski.

- uprawnienia – najwyższa władza tymczasowa do czasu objęcia tronu przez króla bądź regenta, sprawowanie kontroli nad Polską Siłą Zbrojną, powoływała rząd,
- 7.10.1918 r. ogłosiła manifest, w którym proklamowała utworzenie państwa polskiego. Nie posiadała jednak zaufania polskiego społeczeństwa.

Wszystkie te organy nie obejmowały swymi wpływami całego terytorium państwa polskiego. Żaden z tych rządów nie chciał uznać zwierzchności drugiego. Dopiero indywidualność Józefa Piłsudskiego, który powrócił do kraju 10.11.1918 r. doprowadziła do powstania rządu ogólnonarodowego.

2. Komitet Narodowy Polski w Paryżu – powstał 15.08.1917 r.

W jego skład weszli przedstawiciele różnych stosunków politycznych. Przewodniczącym KNP został Roman Dmowski (endecja). Rządy Anglii, Francji, Włoch i USA uznały KNP za legalne przedstawicielstwo polskie za granicą i podporządkowały mu Armię Polską we Francji. KNP miał reprezentować Polskę na konferencji pokojowej w Paryżu (18.01. – 28.06.1919 r.) jako surogat (namiastka) rządu polskiego.

3. Utworzenie rządu ogólnonarodowego i jego działalność

10.11.1918 r. – przybycie do Warszawy Józefa Piłsudskiego.

11.11.1918 r. – przekazanie Józefowi Piłsudskiemu naczelnego dowództwa wojsk polskich przez Radę Regencyjną. **Umowna data odzyskania niepodległości.**

14.11.1918 r. – przekazanie Józefowi Piłsudskiemu władzy cywilnej przez Radę Regencyjną i jej rozwiązanie się. Głównym celem Józefa Piłsudskiego było powołanie rządu ogólnonarodowego i uznanie go przez państwa zachodnie.

16.11.1918 r. – Józef Piłsudski poinformował obce rządy o powstaniu niepodległego państwa polskiego.

18.11.1918 r. – powstanie rządu Jędrzeja Moraczewskiego

- w jego skład weszli m.in. przedstawiciele partii PPS (6), PSL – Wyzwolenie (5), 2 bezpartyjnych. W rządzie tym nie była reprezentowana prawica.
- program: ogłoszony 21.11.1918 r. Wprowadzał ustrój republikański, liczne reformy. Nie był to jednak program o tak radykalnej wymowie jak program rządu lubelskiego.
- najważniejsze dekryty rządu:

22.11.1918 r. – dekret o najwyższej władzy Republiki Polskiej – **Tymczasowym Naczelnikiem Państwa został Józef Piłsudski** do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego. Uprawnienia – mianował i odwoływał rząd, zatwierdzał akty ustawodawcze, był zwierzchnikiem wojska polskiego.

23.11.1918 r. – **dekret o ustawodawstwie socjalnym** (ośmiogodzinny dzień pracy, czterdziestoseściogodzinny tydzień pracy, obowiązkowe ubezpieczenie robotników na wypadek choroby).

- Rząd Moraczewskiego uznała Polska Komisja Likwidacyjna z Krakowa i Rady Narodowe – Przemysła i Cieszyna (31.12.1918 r.)

28.11.1918 r. – dekryty Tymczasowego Naczelnika Państwa:

(1) **nakazujący przeprowadzenie wyborów 26 stycznia 1919 r.** na terenach podlegających władzy rządu polskiego (Górny Śląsk i Mazury również zostały objęte dekretem).

(2) **dekret o ordynacji wyborczej** do Sejmu Ustawodawczego (wprowadzał pięcioprzymiotnikowe prawo wyborcze: czynne prawo wyborcze: czynne prawo wyborcze miał każdy obywatel po ukończeniu 21 roku życia bez względu na pochodzenie społeczne, narodowość, wyznanie, płeć).

5.12.1918 r. – dekret o rozwiązaniu organizacji zbrojnych o charakterze niepaństwowym, utworzenie milicji ludowej.

Państwa zachodnie nie uznały rządu Moraczewskiego, popierały paryski Komitet Narodowy Polski (KNP), który nie aprobował lewicowego programu rządu J. Moraczewskiego. Józef Piłsudski chcąc uzyskać poparcie dla swego rządu musiał dopuścić do władzy polityków prawicowych. Tylko rząd koalicyjny mógł uzyskać aprobatę KNP. Rozmowy między KNP, a Piłsudskim prowadzono w Warszawie w grudniu 1918 r. W tym celu do stolicy przybył Stanisław Grabski. Po rozmowach misję sformowania rządu koalicyjnego powierzył J. Piłsudski Ignacemu Janowi Paderewskiemu, który cieszył się szacunkiem wszystkich ugrupowań politycznych w kraju, a także posiadał olbrzymi autorytet zagranicą – państwa zachodnie uważały go za czołowego orędownika sprawy polskiej. I.J.Paderewski przybył do Warszawy 1.01.1919 r.

16.01.1919 r. – powstanie rządu Ignacego J. Paderewskiego, który został uznany przez państwa zachodnie i KNP zakończyło proces formowania się głównego ośrodka władzy wykonawczej w Polsce. Ministrem spraw zagranicznych był również Paderewski, a ministrem spraw wewnętrznych Stanisław Wojciechowski. W przeciwieństwie do rządu Moraczewskiego był to rząd centro – prawicowy. W lutym 1919 r. Polska została uznana przez wielkie mocarstwa.

4. Wybory do Sejmu Ustawodawczego.

a) **26.01.1919 r.** przeprowadzono wybory na obszarze byłego Królestwa i w Galicji Zachodniej. W Królestwie wybrano 226 posłów, a w Galicji 70.

b) w lutym 1919 r. odbyły się wybory na Suwalszczyźnie

c) w marcu Sejm uznał Zan posłów 6 kandydatów zgłoszonych na Śląsku Cieszyńskim, gdzie wybory się nie odbyły ze względu na wkroczenie wojsk czeskich

d) uznano deputowanych do dawnego parlamentu austriackiego z Galicji Wschodniej, gdyż nie można było przeprowadzić tam wyborów, ze względu na toczące się walki polsko – ukraińskie

W połowie 1919 r. jednoizbowy Sejm Ustawodawczy liczył 394 posłów

W wyborach głosy podzieliły się mniej więcej równo – prawica, lewica i centrum uzyskały po około 30% głosów.

Podział mandatów:

- na prawicy – Związek Ludowo – Narodowy (ZLN) – 35,8% mandatów
- w centrum – PSL „Piast” – 11,7% mandatów; Polskie Zjednoczenie Ludowe – 8,9% mandatów; Klub Narodowo – Robotniczy – 8,1% głosów; Klub Pracy Konstytucyjnej – 4,5% mandatów = łącznie 33,2%
- lewica – PSL „Wyzwolenie” – 15% mandatów; PSL – Lewica – 3% mandatów; Związek Polskich Posłów Socjalistycznych – 8,9% mandatów = łącznie 26,9%
- mniejszości narodowe – 3,3%

Był to Sejm jednoizbowy.

Pierwsze posiedzenie Sejmu Ustawodawczego odbyło się 10.02.1919 r. Marszałkiem Sejmu został Wojciech Trąmpczyński, przedstawiciel Związku Ludowo – Narodowego (endecji). Piłsudski złożył urząd Tymczasowego Naczelnika Państwa, zgodnie z dekretem z 22.11.1918 r.

5. Mała konstytucja 20.02.1919 r. – ustalała tymczasową organizację władz państwowych (do czasu uchwalenia konstytucji):

- stanowisko **Naczelnika Państwa powierzono Józefowi Piłsudskiemu**, do czasu uchwalenia konstytucji,
- władza ustawodawcza – jednoizbowy Sejm Ustawodawczy, który był najwyższym źródłem władzy do czasu uchwalenia konstytucji,
- władza wykonawcza – Naczelnik Państwa i rząd podporządkowani Sejmowi:

- ✓ Naczelnik Państwa – reprezentował państwo na zewnątrz i stał na czele administracji cywilnej i wojskowej. Akty prawne Naczelnika Państwa wymagały kontrasygnaty odpowiedniego ministra, a on sam był odpowiedzialny przed Sejmem,
- ✓ rząd składał się z ministrów powoływanych przez Naczelnika Państwa w porozumieniu z Sejmem. Byli oni odpowiedzialni przed Sejmem. Wyraźnie ograniczono kompetencje władzy wykonawczej na rzecz władzy ustawodawczej. Była to zapowiedź przyszłej konstytucji.